

SŁOWO WSTĘPNE

Oddajemy do rąk czytelników zbiór studiów historyków polskich i czeskich poświęcony przede wszystkim postaci wielkiego czeskiego reformatora religijnego Jana Husa, a także niektórym aspektom zapoczątkowanego przez niego i jego współpracowników procesu, który współcześnie określa się często jako „rewolucję husycką”. Książka zredagowana została wspólnie przez Pawła Krasa z Instytutu Historii im. Tadeusza Manteuffla PAN i Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II oraz Martina Nodla z Centrum medievistických studií – Filosofický ústav Akademie věd České republiky. Jest to nie tylko pokłosie konferencji, która obradowała w Instytucie Historii PAN w Warszawie w 2015 r. – w sześćsetlecie tragicznej śmierci Jana Husa na stosie w Konstancji. Jest to także podsumowanie dotychczasowej polsko-czeskiej współpracy naukowej w badaniach nad Husem i husytyzmem, a także hołd złożony zmarłemu 4 września 2017 r. wybitnemu polskiemu mediewiście i bohemiście, wieloletniemu profesorowi i dyrektorowi Instytutu Historii PAN – Stanisławowi Bylinie.

Profesor Stanisław Bylina rozpoczynał naukową drogę jako slawista specjalizujący się w badaniach nad dziejami kultury i języka czeskiego w Instytucie Sławistyki PAN. Jednak od początku bardzo wyraźnie ciążył ku historiografii. Jego opublikowana w 1966 r. praca doktorska poświęcona postaci działającego w Czechach wybitnego kaznodziei Konrada Waldhausena (*Wpływy Konrada Waldhausena na ziemiach polskich w drugiej połowie XIV i pierwszej połowie XV wieku*, Wrocław 1966) jest w zasadzie pracą

historyczną. Od 1971 r. Stanisław Bylina pracował w Instytucie Historii PAN, gdzie kontynuował prowadzone przez zmarłego w 1970 r. założyciela i wieloletniego dyrektora Instytutu, Tadeusza Manteuffla, badania nad średniowiecznymi ruchami heretyckimi. Tej właśnie problematyce poświęcona była praca habilitacyjna Stanisława Byliny: *Wizje społeczne w herezjach średniowiecznych. Humiliaci, begini, begardzi* (Wrocław 1974). Swego rodzaju podsumowaniem badań nad średniowiecznymi herezjami jest opublikowany przezeń we Wrocławiu w 1991 r. zbiór studiów *Ruchy heretyckie w średniowieczu. Studia*.

W latach osiemdziesiątych pracując w zespole, który pod kierunkiem Bronisława Geremka pracował w Instytucie Historii PAN nad syntezą dziejów kultury polskiej w średniowieczu, Stanisław Bylina zajmował się badaniami różnych aspektów kultury ludowej. Szczególnie interesowały go złożone i słabo ówczasem zbadane procesy pogłębionej w późnym średniowieczu chrystianizacji społeczeństwa polskiego, a przede wszystkim jego warstw najniższych – chłopów. Problematyce tej poświęcił m.in. znakomitą pracę pt. *Chryścianizacja wsi polskiej u schyłku średniowiecza* (Warszawa 2002).

Kolejnym wielkim tematem badawczym, który podjął Stanisław Bylina, powracając niejako do swych bohemistycznych korzeni, była problematyka husycka. Już wcześniej, prowadząc badania porównawcze nad kulturą ludową regionu Europy Środkowo-Wschodniej w średniowieczu, współpracował blisko z czeskimi historykami. Kooperacja ta osiągnęła swoje apogeum w okresie, w którym Stanisław Bylina zbliżył się do problematyki husyckiej, od dziesięcioleci będącej przecież jednym z najważniejszych tematów czeskiej historiografii, tak mocno związanym z dziejami kultury czeskiej, co najmniej od czasów „odrodzenia narodowego” w XIX w. Wieloletnia współpraca i przyjaźń z najwybitniejszym współcześnie czeskim badaczem dziejów husytyzmu Františkem Šmahelem oraz innymi mediewistami z Instytutu Historii Czeskiej Akademii Nauk, a także z placówek uniwersyteckich przyczyniła

się bez wątpienia do tak trafnego wyboru tematów badawczych, które nie powielaly, a istotnie uzupełniały osiągnięcia czeskiej historiografii. Rozpoczynając od studiów nad husyckimi skrajnymi radykałami (*Na skraju lewicy husyckiej*, Warszawa 2005), rozwinął Stanisław Bylina oryginalne badania nad ruchem husyckim i podsumował je trzytomową syntezą zatytułowaną *Rewolucja husycka*, t. 1: *Przedświt i pierwsze lata*, t. 2: *Czas chwały i czas zmierzchu*, t. 3: *Kontrrewolucja i opór pokonanych* (Warszawa 2011–2016). W uznaniu wybitnych zasług dla historiografii prezes Czeskiej Akademii Nauk uhonorował Stanisława Bylinę najwyższym czeskim wyróżnieniem dla historyków – Medalem im. Františka Palackiego.

Na dedykowaną pamięci Stanisława Byliny książkę składa się dwanaście studiów w języku polskim i czeskim, które układają się w kilka wątków. Po obszernym i bardzo instruktywnym, po części historiograficznym, wprowadzeniu opracowanym przez redaktorów tomu pt. *600 lat sporu o Jana Husa – próba bilansu* znajdujemy tu przetłumaczone z czeskiego studium wspomnianego wyżej Františka Šmahela pt. *Jan Hus przed sądem soboru i w ocenie historyków*. Kolejne opracowania układają się w trzy grupy. Prace Pawła Krasa (Warszawa), Martina Nodla (Praha) i Dušana Coufala (Praha) skupiają się na koncepcjach teologicznych, a ściślej eklezjologicznych Husa i husytów. Następna grupa tekstów koncentruje się wokół problematyki formy i treści husyckiego kaznodziejstwa – składają się na nią studia Krzysztofa Brachy (Warszawa–Kielce), Pavla Soukupa (Praha), Anny Paner (Gdańsk) i Pavliny Cermanovej (Praha). Ostatnia wreszcie grupa tekstów poświęcona jest tradycji i historiografii – znalazły się tu opracowania Henryka Gmitterka (Lublin), Jarosława Nikodema (Poznań) i Wojciech Iwańczaka (Kielce). Tom zamykają fragmenty wywiadu, który Paweł Kras i Krzysztof Bracha przeprowadzili ze Stanisławem Byliną w końcu 2016 r. Poświęcone są one przede wszystkim genezie jego „husyckich” zainteresowań oraz wieloletniej współpracy Profesora z czeskiimi kolegami.

Wypada mieć nadzieję, że ten zbiór studiów – dający świadectwo rzetelnej, badawczej współpracy polskich i czeskich historyków – będzie podsumowaniem tylko jednego z jej etapów, a zamieszczone tu studia przyczynią się do lepszego poznania losów Jana Husa i dziejów zainicjowanego przezeń ruchu, który zbyt często padał ofiarą różnego rodzaju politycznych oraz ideologicznych instrumentalizacji, tak w Czechach, jak w Polsce.

Wojciech Kriegseisen

Warszawa, 4 grudnia 2017 r.